

TÜRKİYE’NİN İHRACATININ MEKANSAL YAYILIMININ ANALİZİ: LORENZ EĞRİSİ YAKLAŞIMI

AN ANALYSIS OF SPATIAL DISTRIBUTION OF THE TURKISH EXPORTS: LORRENZ CURVE APPROACH

Murat KARAÖZ*

Bekir GÖVDERE**

ÖZET

Bu çalışmada, Türkiye’nin ihracatının iller itibariyle mekansal dağılımı incelenmekte ve yayılımının dengeli olup olmadığı Lorenz eğrisi ve Gini katsayıları yardımıyla analiz edilmektedir. Yapılan analizlerden 1990-2002 dönemi içerisinde bölgesel dengesizliklerde ihracat açısından belli bir iyileşme olduğu saptanmış ve bu iyileşmenin devam edeceği tahmin edilmiştir. Daha sonra, elde edilen bulgular, gelişmiş bir ülkeyle kıyaslama yapmak amacı çerçevesinde Amerika Birleşik Devletleri’nin ilgili değerleri kullanılmıştır. Yapılan karşılaştırma, Türkiye’nin ihracatla ilgili mekansal eşitsizlik açısından ABD’nin oldukça gerisinde olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca çalışmada, Türkiye’de bölgesel dengesizlikleri gidermeye yönelik olarak ilgili kamu kuruluşlarınca yapılan ekonomi politikalarından kısaca söz edilmekte ve önemi vurgulanmaktadır.

Anahtar Sözcükler: İhracat, Lorenz Eğrisi, Mekansal Analiz, İller.

* S.D.Ü., İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, (Yrd. Doç. Dr)

** S.D.Ü., İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, (Yrd. Doç. Dr)

ABSTRACT

In this paper, the provincial level spatial distribution of the Turkey's exports has been analyzed by using the Lorenz curve and Gini coefficient approaches. The analyses covers 1990-2002 period and it has shown that some improvements on the elimination of the regional disparities in terms of the provincial exports has been achieved and expected to continue to improve in the near future. Then, to judge against a developed economy, the findings have been compared with the United States' relevant figures. The comparisons have shown that the Turkish economy is well behind the American economy in terms of export related spatial disparities. Finally, the significance of the economic policies that have been carried out by the Turkish government authorities towards the elimination of regional disparities has been underlined.

Key words: Export, Lorenz Curve, Spatial Analysis, Provinces.

Giriş

Birçok ülkenin ortak sorunlarından bir tanesi de, bölgesel dengesizliklerdir. 20-30 yıl öncesine kadar, söz konusu dengesizlikler, bu denli tartışılmıyordu. 1970'li yıllardan itibaren pek çok ülkede liberalleşme hareketleri başlamış ve ihracata dönük büyüme stratejisi benimsenmiştir. Türkiye de, bu sürece 24 Ocak 1980 kararları ile katılmıştır. Söz konusu dışa açılma, bölgesel dengesizlikleri belirginleştirmiş ve dengesizlikleri giderme politikalarının daha çok önem kazanmasına zemin hazırlamıştır. Böylece, Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile birlikte de bölgesel gelişmenin, kalkınma ve planlama içindeki ağırlığı artmış, bölge planlarının yapılması gerektiği ve yapılacağı açıkça belirtilmiştir (DPT, 2000:29). DPT'nin Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda Türkiye için küreselleşme, bölgeselleşme (Avrupa Birliği ile bütünleşme) dış dinamiklerinin ve hızlı yapısal değişimlerin etkisi altında bölgesel gelişme stratejilerinin yeniden belirlenmesine ihtiyacı olduğu

ifade edilmektedir (DPT, 2000:23). Aynı raporda, “...bu kararlar (24 Ocak kararları) rekabet ve girişimcilik gibi değerleri ön plana çıkarırken, rekabet ve girişimcilik yeteneği yüksek küçük ve orta büyüklükteki işletmeler (KOBİ’ler) ve orta boy kentler, yaşanan değişime uyum sağlayabilmiş ve yerel kaynaklar temelinde belirli sektörlerde uzmanlaşarak dünya pazarlarına açılmaya başlamışlardır” (DPT, 2000:178) ifadesine yer verilmektedir. Buradan da anlaşıldığı gibi, bölgesel dengesizliklerin ortaya çıkmasında ya da giderilmesinde bölgesel ihracatın belirgin bir yeri bulunmaktadır.

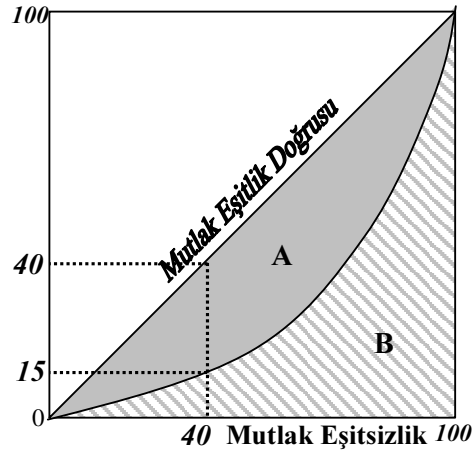
Türkiye, izlediği dışa açık büyüme stratejisi çerçevesinde uyguladığı politikalar sayesinde, ihracat açısından önemli başarılar yakalamıştır. 1980 yılında sadece 2.5 milyar dolar olan ihracat rakamı 1995 yılına gelindiğinde 21.6 milyar dolar ve 2002 yılında 35.8 milyar dolara çıkmıştır. Aynı dönemde ithalat rakamları ise sırasıyla; 7.9, 35.7 ve 51.2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir (DPT, 2000:181).

1980 yılında uygulamaya koyulan dışa dönük kalkınma stratejisi, hem makro ekonomik hem de mikro ekonomik etkileri bakımından önemli sonuçlar doğurmuştur. Günümüzde geleneksel ve yeni sanayi odakları olarak nitelenen iller başta olmak üzere pek çok il, dünya pazarlarına hızla açılırken, diğer bazı iller bu süreçte başarılı bir şekilde katılamamışlardır. (DPT, 2003; Temel ve Diğerleri, 2002:58-65).

Bu çalışmada, Türkiye’nin ihracatının mekansal yayılımı incelenmekte ve yayılımın dengeli olup olmadığı Lorenz eğrisi ve Gini katsayıları yardımıyla analiz edilmektedir. Elde edilen bulgular, gelişmiş bir ülkeyle kıyaslama yapmak amacıyla Amerika Birleşik Devletleri’nin (ABD) ilgili değerleri ile karşılaştırılmaktadır. Çalışmada, ilk olarak Lorenz eğrisi ve Gini katsayısı hakkında bilgi verilmekte ve ardından da Türkiye’ye ve ABD’ye ilişkin analizler ve değerlendirmeler yapılmaktadır.

I. LORENZ EĞRİSİ VE GİNİ KATSAYISI

Lorenz eğrisi, belirli bir konuda, bir bütünün parçaları arasındaki dengesizlikleri, parçaların oransal dağılım içindeki paylarını kullanarak analiz eden grafiksel bir gösterimdir. Bu analiz başta nüfus, gelir dağılımı ve diğer bazı ekonomik dengesizlikleri incelemek amacıyla yaygın olarak kullanılmaktadır (Hansen ve Formby, 1998; Lovell, 1998; Selya, 1993). Bir bütünlüğe ilişkin Lorenz eğrisini elde edebilmek için önce bütünü oluşturan parçaların bütün içindeki oransal payları bulunur. Daha sonra bu oransal paylar en düşükten en yükseğe doğru sıralanır. Elde edilen bu sıralı veriler birikimli olarak tekrar hesaplanır. Birikimli serinin en çok %100 olması beklenir. Daha sonra bu birikimli seri yardımıyla Şekil 1'deki gibi bir Lorenz eğrisi elde edilir (Hayter, 1997).

Şekil 1: Lorenz Eğrisi

Şekil 1'de yatay ve düşey eksen 0 ile 100 arasında değerler almaktadır. Yatay eksen bütünün parçalarının birikimli olarak %'sini verirken, düşey eksen ise yatay eksenindeki yüzdelik kesimin bütünden aldığı payı göstermektedir.

Teorik olarak bir bütünün parçaları arasında mutlak eşitlik yada mutlak adaletsizlik söz konusu olabilir. Bu iki uç durum da grafik üzerinde gösterilmektedir. Buna göre mutlak eşitlik durumunda Lorenz eğrisinin 45 derecelik bir açı ile orijinden geçen bir doğru olması beklenirken, mutlak eşitsizlik durumunda eğrinin yatay ekseni takip etmesi beklenir. Genellikle gerçek hayatta eşitsizlikler bu iki uç durum arasında bir yerde bulunmaktadır. Bu nedenle Lorenz eğrisi de, bu iki uç arasında bir konuma yerleşmektedir. Bu durum ayrıca grafik üzerinde gösterilmektedir.

Eğrinin yorumlanmasının daha açık olarak anlaşılması için şekildeki Lorenz eğrisi üzerinde işaretlenmiş olan örnek değerlerinden yararlanmak mümkündür: Örneğin Şekil 1'deki verilerin bir ülkedeki nüfus ve gayri safi milli hasıla (GSMH) ilişkisini gösterdiğini varsayalım. Bu durumda, şekildeki rakamlara göre, nüfusun %40'lık kısmı hali hazırda GSMH'nin %15'lik kısmına sahiptir. Ancak, eğer nüfusla GSMH arasında mutlak eşitlik ilişkisi var olsaydı, nüfusun %40'lık kısmının GSMH'nin %40'lık kısmına sahip olması durumu ortaya çıkardı.

Diğer taraftan Lorenz eğrisi yardımıyla Gini katsayısı hesaplanmaktadır. Bu katsayı şekilde gösterilmekte olan A ve B alanları yardımıyla hesaplanmaktadır:

$$Gini\ Katsayısı = A / (A + B)$$

Mutlak eşitlik durumunda Gini katsayısı 0 değerini alırken, mutlak eşitsizlik durumunda ise 1 değerini almaktadır (Colander, 2001:435).

II. TÜRKİYE'NİN İHRACATININ MEKANSAL DAĞILIMININ ANALİZİ

1.1. Çalışmanın Amacı ve Yöntemi

Bu çalışmanın amaçları:

- Türkiye’de ihracatın iller itibariyle mekansal yayılımını ölçmek ve eşitsizliği görebilmek.
- Bu eşitsizlikte zaman içerisinde bir iyileşme olup olmadığını görebilmek.
- Eşitsizliğin büyüklüğünü görmek amacıyla, gelişmiş bir batı ülkesi olan ABD’ye ilişkin mekansal verilerle kıyaslamak. Kıyaslamayı daha net bir şekilde görebilmek için Türkiye ABD arasındaki mekansal eşitsizlik farkının ne kadar sürede giderilebileceğini görmektir.

Bu amaçlara ulaşabilmek için 1990-2002 dönemine (13 yıl) ait il ihracat verileri ve 1998 yılı ABD eyalet ihracat verileri, Lorenz eğrisi ve Gini katsayısı yöntemleriyle değerlendirilmektedir.

Türkiye’ye ilişkin il düzeyinde ihracat verileri Dış Ticaret Müsteşarlığı’ndan (DTM) temin edilmiştir. Eldeki bu veriler farklı yıllarda yeni ortaya çıkan illeri de içermektedir. Çalışmada, daha sağlıklı bir değerlendirme yapabilmek amacıyla, bu yeni illerin ihracat rakamları, eskiden bağlı oldukları illerin ihracatı içinde değerlendirilmiştir. Diğer taraftan bu veriler içerisinde bir de “çıkış yeri bilinmeyen ihracat verileri” bulunmaktadır. Bu veriler herhangi bir ilin verilerine dahil edilmemiştir. Bunun yerine ayrı bir ilmiş gibi analize dahil edilmiştir. Böylece, ihracatın yayılımı 67+1 il olarak hesaplanmıştır.

ABD’ye ilişkin veriler ise Coughlin ve Pollard’ın kaleme aldığı (Coughlin and Pollard, 2001:25-39) eyaletlerin imalat sanayi ihracatlarının analizine ilişkin bir çalışmadan alınmıştır. Bu veriler yardımıyla ABD’ye ilişkin Lorenz eğrisi ve Gini katsayısı hesaplanmıştır.

Bu analizde mekansal eşitsizliğin karşılaştırılmasında ABD’nin tercih edilmesinin temel nedeni hiç şüphesiz, gelişmiş bir ülkeyle Türkiye arasındaki farkı daha iyi görebilmektir. ABD’de mekansal bölünmüşlük açısından eyalet sistemini kullanmaktadır. Bu yönüyle Türkiye’nin il sistemine tam benzemese

de yapılan analiz açısından bunun bir öneminin olmadığı söylenebilir. Çünkü bu analizde önemli olan mekansal ayrımların varlığı ve bunların karşılaştırılabilirliğidir. Diğer taraftan Avrupa Birliği (AB) verileri de hiç şüphesiz, böyle bir kıyaslama için tercih edilebilir. Ancak, bilindiği gibi, AB büyük bir dönüşüm ve genişleme süreci geçirmektedir (Tekeli ve İlhan, 2000:555). Bu nedenle ABD yerine, AB'ye ilişkin bölgesel verilerin Türkiye ile karşılaştırma için kullanılmasının sağlıklı olmayabileceği düşünülebilir. Zaten, burada önemli olan Türkiye'nin batı ülkelerine kıyasla konumunu yaklaşık olarak görebilmektir.

1.2. Türkiye'de İhracatın Mekansal Dağılımı

Bu bölümde, kısaca, Türkiye'nin ihracatının iller itibariyle yayılımı incelenmektedir. Türkiye'nin ihracatının mekansal yayılımına ilişkin veriler incelendiğinde, bazı illerin diğerlerine göre üstün bir performansa ulaştıkları, bazı illerin ise performanslarının daha önceki yıllara göre gerilediği anlaşılmaktadır.

Tablo 1: 2002 Rakamlarına Göre İhracatta En Başarılı Altı İl

		1990	1990	2002	2002
	İL ADI	DOLAR	%	DOLAR	%
1	İstanbul	7.687.177.387	59.3	20.653.616.362	57.8
2	Ankara	239.538.832	1.8	2.468.484.960	6.9
3	İzmir	2.058.271.644	15.9	2.222.667.075	6.2
4	Bursa	335.698.058	2.6	2.126.007.588	6.0
5	Adana	531.436.165	4.1	1.469.813.380	4.1
6	Amasya	4.773.296	0.0	827.202.509	2.3
	Diğer iller	2.086.708.541	16	5.812.752.445	17
	Toplam	12.959.290.657	100	35.761.981.307	100

İlk olarak Tablo'1 de, 2002 yılı verilerine göre, ihracat performansı açısından en başarılı 6 ile ait ihracat rakamları ve Türkiye içerisindeki yüzde

payları sunulmaktadır. Tabloya göre, tüm Türkiye’de ihracat açısından en başarılı il olarak karşımıza İstanbul çıkmaktadır. İstanbul ilinin 2002 yılı toplam ihracatı 20.6 milyar dolar olarak gerçekleşirken, Türkiye içerisinde ihracattan aldığı pay %57.8 olarak gerçekleşmiştir. 2002 yılı verileri dikkate alındığında bu il dışında ihracat içerisindeki payı %7’nin üzerinde bulunan başka bir il bulunmamaktadır. İstanbul ilini, sırasıyla, geleneksel sanayi odakları arasında yer alan Ankara (%6.9), İzmir (6.2), Bursa (6.0) ve Adana (%4.1) illeri takip etmektedir. Daha sonra ise %2.3’lük payı ile Amasya ili yer almaktadır.

Tablo 1’de ayrıca, 1990 ve 2002 yılları için, diğer tüm illerin toplam ihracatları ve yüzde payları “toplulaştırılmış” olarak yer almaktadır. En son satırda ise yine aynı yıllara ilişkin Türkiye’nin toplam ihracat rakamları sunulmuştur. Türkiye’nin toplam ihracatı 1990 yılında 12.96 milyar dolar iken, yaklaşık olarak 2.76 kat artarak, 2002 yılında 35.76 milyara yükselmiştir.

Tablo 2: 1990 ve 2002 Yıllarında Türkiye İhracatı İçerisinde % Payı En Çok Artanlar ve Azalanlar

<i>Sıra</i>	<i>İl adı</i>	<i>1990 (%)</i>	<i>2002 (%)</i>	<i>Artış (%)</i>
1	Ankara	1.8	6.9	5.1
2	Bursa	2.6	6.0	3.4
3	Amasya	0.0	2.3	2.3
4	Sakarya	0.0	1.1	1.1
5	Denizli	0.6	1.4	0.8
<i>Sıra</i>	<i>İl adı</i>	<i>1990 (%)</i>	<i>2002 (%)</i>	<i>Azalış (%)</i>
5	Hatay	1.6	0.8	-0.8
4	Kocaeli	2.2	1.3	-0.9
3	İçel	2.2	0.7	-1.5
2	İstanbul	59.3	57.8	-1.6
1	İzmir	15.9	6.2	-9.7

Tablo 2’de ise, 1990 ve 2002 yılları değerlendirilerek, Türkiye ihracatı içerisinde yüzde payları en fazla artan ve en fazla azalan ilk beş il gösterilmektedir. Türkiye ihracatı içerisinde payı artan ilk beş il sırasıyla;

Ankara, Bursa, Amasya, Sakarya ve Denizli olarak gözükmektedir. Örneğin, Ankara ilinin Türkiye ihracatı içerisindeki payı 1990 yılında % 1.8 iken 2002 yılında %6.9'a yükselmiştir. Böylece, Ankara ilinin Türkiye ihracatı içerisindeki payı 1990'dan 2002 yılına %5.1 artmıştır. Bu iller içerisinde Ankara, Bursa ve Sakarya illeri geleneksel sanayi odağı veya komşu ilidir. Denizli ili ise yeni sanayi odağı olarak payını en hızlı arttıran il konumunda gözükmektedir. Amasya ili ise, ne bir yeni sanayi odağı ne de geleneksel sanayi odağıdır. Buna rağmen, Türkiye ihracatı içerisindeki payını hızla artırarak, bu listeye girmeyi başarması dikkat çekmektedir.

1.3. Türkiye'nin İhracatının Frekans Dağılımı ve ABD ile Karşılaştırılması

İhracatın, Türkiye'de illere göre ve ABD'de eyaletlere göre frekans dağılımları Tablo 3'te sunulmuştur. Türkiye'nin frekans dağılımları, 1990, 1996 ve 2002 yılları, ABD'nin frekans dağılımı ise 1998 yılı için verilmiştir. Tablo 3'ün ilk sütunu, toplam ülke ihracatının yüzdelik dilimlerini göstermektedir. Buna göre, örneğin, 0-1 yüzdelik dilimi, ülkeden yapılan ihracatın % 0 ile 1 arasında paya sahip olan tüm il (Türkiye için) ya da eyaletleri (ABD için) göstermektedir. Örneğin, Tabloya göre, 1990 yılında Türkiye'deki illerden 52 tanesi bu özelliği taşımakta, yani her birinin ülke ihracatı içindeki payı % 0 ila 1 arasında bir değer almaktadır. Diğerleri de benzer şekilde yorumlanabilir. İkinci, üçüncü ve dördüncü çiftli sütunların her birisi, birinci sütuna uygun olarak Türkiye'nin ihracatının illere göre frekans dağılımını ve yüzdelik dilimlerini göstermektedir. Sonuncu çiftli sütun ise, ABD'nin 1998 yılı ihracatının eyaletlere göre frekans dağılımını ve yüzdelik dilimlerini göstermektedir. Örneğin, ABD'deki eyaletlerin 13 tanesinin her birisi ülke ihracatının %1-2'lik kısmını yapmaktadır ve bu 13 eyaletin toplam eyaletler içindeki payı %25.5'tir.

Tablo 3'te açıkça görülmekte olduğu gibi, her ne kadar hem Türkiye hem de ABD'nin frekans dağılımları ilk üç yüzdelik dilimde (0-1, 1-2 ve 2-3)

kümelenmekte ise de, Türkiye'deki kümelenmenin çok daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü, Tablodaki 2002 yılı rakamları ve diğer veriler yardımıyla yapılan hesaplamalara göre, Türkiye'de illerin ilk %91.7'lik (75.0 + 16.2 +1.5) kısmı toplam ihracatın %19.3'ünü yapmış iken, ABD'de %40.3'ünü gerçekleştirmiştir. Ayrıca, tablodaki 2002 yılı verilerine göre, Türkiye'deki illerin toplam yüzde 91.7'lik bir kısmı bu ilk üç dilime girmekte iken, ABD'de ilk üç dilime giren eyalet yüzdesi ise 76.5'tir. Yine ABD'de eyaletlerin geriye kalanının yüzde 19.5'luk kısmı 3-6 aralığındaki üç yüzdelerlik dilime (3-4, 4-5 ve 5-6) girmektedir. ABD'de son %4'lük dilim 13-17 aralığına tekabül etmektedir. Yani, hiçbir eyalet tek başına toplam ülke ihracatının %17'sinin üstünde bir paya sahip değildir. Diğer taraftan, 58-59 yüzdelerlik dilimi, Türkiye ile ilgili ilginç bir gerçeği ortaya koymaktadır. Buna göre, sadece bir il (Tablo 2'ye göre: İstanbul) toplam Türkiye ihracatının yaklaşık %60'ını gerçekleştirmektedir. Tablo 2 ve 3'e göre, bu realite 1990 yılından 2002 yılına kadar çok fazla değişmiş gözükmemektedir. Bütün bunlar, ihracatın iller itibariyle dağılımında Türkiye'de büyük dengesizliklerin olduğuna işaret etmektedir.

Tablo 3: İhracatın, Türkiye'de İllere Göre ve ABD'de Eyaletlere Göre Frekans Dağılımları (Türkiye: 1990, 1996 ve 2002 yılları; ABD: 1998 yılı)

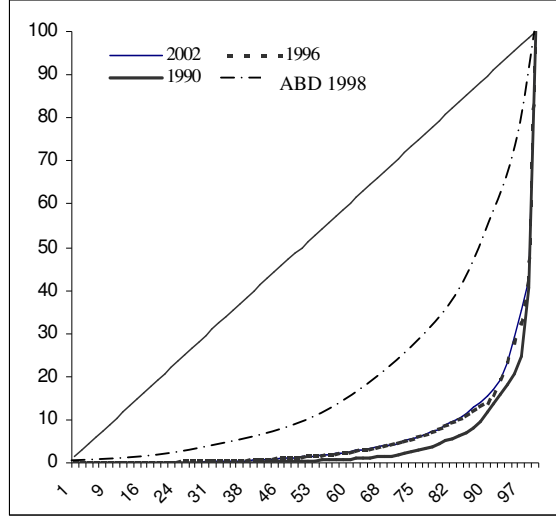
<i>Aralıklar: Ülke ihracatı içinde İlin aldığı pay (%)</i>	<i>TÜRKİYE</i>						<i>ABD</i>	
	<i>1990</i>		<i>1996</i>		<i>2002</i>		<i>1998</i>	
	Aralıktaki il sayısı	Aralıktaki il sayısı (%)	Aralıktaki il sayısı	Aralıktaki il sayısı (%)	Aralıktaki il sayısı	Aralıktaki il sayısı (%)	Aralıktaki Eyalet sayısı	Aralıktaki Eyalet sayısı (%)
<i>0-1</i>	52	76.5	51	75.0	51	75.0	19	37.3
<i>1-2</i>	7	10.3	11	16.2	11	16.2	13	25.5
<i>2-3</i>	5	7.4			1	1.5	7	13.7
<i>3-4</i>	1	1.5					4	7.8
<i>4-5</i>	1	1.5	4	5.9	1	1.5	2	3.9
<i>5-6</i>							2	3.9
<i>6-7</i>					2	2.9	2	3.9

7-8					1	1.5		
10-11			1	1.5				
13-14							1	2.0
16-17	1	1.5					1	2.0
58-59			1	1.5	1	1.5		
59-60	1	1.5						
TOPLAM	68 (*)	100	68	100	68	100	51(**)	100
(*) Bu hesaplamalarda, bütünlüğü bozmamak için Türkiye il sayısı orijinal idari ayrıma göre 67 olarak alınmıştır. Ayrıca DTM'den gelen verilerde ili belli olmayan ihracatlar için "bilinmeyenler" kategorisi bulunmaktadır. Bu nedenle toplam il sayısı 68 görülmektedir. (**) ABD'deki Eyalet sayısı.								

1.4. Türkiye'nin İhracatının Mekansal Yayılımının Lorenz Eğrisi ve Gini Katsayısı İle Analizi

Türkiye'nin ihracatının mekansal yayılımı, 1990, 1996 ve 2002 yılları verileri kullanılarak Lorenz eğrisi analizi yardımıyla hesaplanmıştır. Analiz hesaplamaları neticesinde ortaya çıkan Lorenz eğrileri aynı koordinat düzlemi üzerinde Şekil 2'de gösterilmiştir. Şekil 2, Türkiye'ye ilişkin üç farklı yıla ait Lorenz eğrilerinin yanı sıra ABD'nin 1998 yılı ihracatının mekansal yayılımını gösteren bir Lorenz eğrisini de içermektedir.

Şekil 2'deki 45°'lik doğru mutlak eşitlik doğrusunu göstermektedir. Şekil 2'den de izlenebileceği gibi, Türkiye'nin ihracat verilerine ilişkin Lorenz eğrileri mutlak eşitlik doğrusunun oldukça uzağında kalmaktadır. Bu, ihracatın iller itibarıyla dağılımında büyük dengesizliklerin olduğu şeklinde yorumlanabilir. Buna rağmen, 1996 ve 2002 yıllarına ilişkin Lorenz eğrileri, 1990 yılına kıyaslandığında mutlak eşitlik doğrusuna biraz daha yaklaşmış görülmekte olup, mekansal dengesizlikte az da olsa bir iyileşmenin devam ettiğine işaret etmektedir. Ancak, Şekilde de görüldüğü gibi, bu yaklaşma 1990'dan 1996'ya çok fazla belirgin değil iken, 2002 yılına gelindiğinde daha net görülebilmektedir.

Şekil 2: Türkiye ve ABD'nin ihracata ilişkin karşılaştırmalı Lorenz Eğrileri
(ABD:1998 ve Türkiye 1990-1996-2001 yılları)

Ancak, şekilde yer alan Türkiye'ye ilişkin Lorenz eğrileri, yine aynı şekilde yer alan ABD'nin Lorenz eğrisi ile kıyaslandığında, Türkiye'deki bölgesel eşitsizliğin boyutu hakkında fikir edinmek mümkün olmaktadır. Şekil 2, Türkiye'de bölgesel dengesizliklerin giderilmesi konusunda önemli ilerlemeler gerçekleştirmesi gerektiğine işaret etmektedir.

Diğer taraftan, Türkiye ve ABD'ye ilişkin Gini katsayıları hesaplanmış ve Tablo 4'te sunulmuştur. Tabloda da görüldüğü gibi, Türkiye'ye ilişkin Gini katsayıları yıllık olarak 1990-2002 (13 yıllık) dönemi için hesaplanmıştır. ABD'ye ilişkin katsayı sadece 1998 yılı için hesaplanmıştır. Bilindiği gibi, Gini katsayısı 0 ile 1 arasında bir değer almakta olup sıfıra yaklaştıkça bölgesel eşitsizliklerin daha da azaldığı şeklinde yorumlanmaktadır. Türkiye'nin Gini katsayısı, her ne kadar, 1998 ve 2000 yıllarında geçici olarak yükselmiş olsa da, 1990 yılından 2002 yılına kadar geçen zaman içerisinde, 0.906'dan 0.876'ya düşmüştür. Sonuçlardan bu düşüşün daha da devam edeceğini tahmin etmek

mümkündür. Ancak, Türkiye, açıkça görüldüğü gibi, ABD'nin 1998 yılı Gini katsayısı değeri olan 0.618'den hala oldukça uzakta gözükmemektedir.

“Sanayi açısından en gelişmiş ülke, sanayileşme merdiveninde peşinden gelenlere sadece kendi geleceğinin bir imgesini sunar” (Hirschman, 2001:27). ABD'nin Gini katsayısı bu açıdan yorumlandığında, Türkiye açısından geleceğe ilişkin bir imge sunmaktadır. ABD ve Türkiye arasındaki bu farkın derin olmasına karşın, giderilebilirliğini sorgulamak önem taşımaktadır. İşte bu noktada, Türkiye'nin, kendisinin gelecekteki bu imgesine ne kadar süre sonra erişebileceği sorusu akla gelmektedir.

Tablo 4: Türkiye'nin İhracat Verilerine İlişkin Gini Katsayılarının Yıllar İçerisinde Değişimi ve ABD'nin 1998 Yılı İtibariyle Durumu İle Karşılaştırması

	<i>Yıllar</i>	<i>Gini Katsayısı</i>
<i>TÜRKİYE</i>	<i>1990</i>	<i>0.906</i>
	<i>1991</i>	<i>0.903</i>
	<i>1992</i>	<i>0.902</i>
	<i>1993</i>	<i>0.900</i>
	<i>1994</i>	<i>0.892</i>
	<i>1995</i>	<i>0.891</i>
	<i>1996</i>	<i>0.879</i>
	<i>1997</i>	<i>0.875</i>
	<i>1998</i>	<i>0.880</i>
	<i>1999</i>	<i>0.879</i>
	<i>2000</i>	<i>0.882</i>
	<i>2001</i>	<i>0.876</i>
	<i>2002</i>	<i>0.874</i>
<i>ABD</i>	<i>1998</i>	<i>0.618</i>

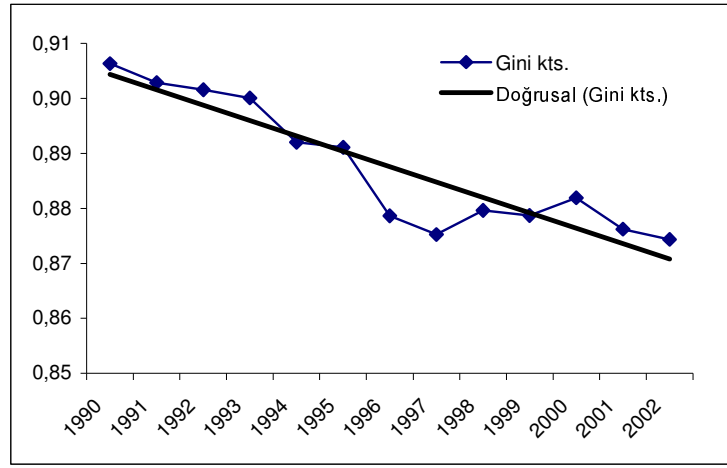
Bu soruya cevap bulabilmek amacıyla, Tablo 2’de yer alan 1990-2002 yılları arasındaki Gini katsayıları yardımıyla gelecek yılları görebilmeye yönelik bir tahmin yapılmıştır. Bu amaçla Şekil 3’deki Gini katsayısına ilişkin grafikten de yararlanarak Gini katsayısının zamanın doğrusal bir fonksiyonu olduğu

varsayılmıştır. Tablo 2’deki veriler en küçük kareler yöntemi ile tahmin edilmiş ve aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir:

$$G_t = 6.469 - 0.0028 t \quad R^2 = 91.94$$

(8.99) (-7.76)

$G_t = t$ yılındaki Gini katsayısı ve $t = \text{yıl}$

Şekil 3: Türkiye'nin İhracatının Mekansal Yayılımına İlişkin Gini Katsayıları ve Trendi: 1990-2002

Doğrusal model tahmini sonucunda elde edilen model yardımıyla Türkiye'nin geleceğe yönelik Gini katsayısı projeksiyonları yapılmıştır. Bu yapılan projeksiyonlar 2002 yılında 0.874 olan Gini katsayısının ABD'nin 1998 yılı Gini katsayısı olan 0.618'i yakalayabilmesi için yaklaşık 88 yıl geçmesi gerektiğini göstermiştir. Bu çıkarsamayı yaparken ABD'nin 1998'deki Gini katsayısı değerinin geçen yıllar içerisinde sabit kalacağı gibi basitleştirici bir varsayım da yapılmıştır.

SONUÇ

Bu çalışmada, Türkiye'nin ihracatının illere göre dağılımının dengeli olup olmadığı sorgulanmıştır. Ayrıca, elde edilen bulgular gelişmiş bir ekonomik yapıya sahip olan ABD'nin mekansal ihracat değerleri ile karşılaştırılmıştır. 1990-2002 dönemine ait il ihracat verileri ve 1998 yılı ABD eyalet ihracat verileri, Lorenz eğrisi ve Gini katsayısı yöntemleriyle değerlendirilmiş ve şu sonuçlara ulaşılmıştır:

İller itibariyle var olan istatistikler, değerlendirme yapılan dönem içerisinde, illerin ihracat değerleri arasında önemli farklılıklar olduğunu ortaya koymuştur. Özellikle İstanbul ilinin tek başına toplam ülke ihracatının yaklaşık % 60'ını gerçekleştirmesi dikkat çekicidir. Diğer iller arasında da dengesizlikler söz konusudur.

Eldeki bulgular, Lorenz eğrisi ve Gini katsayıları, Türkiye'deki bölgesel eşitsizliğin az da olsa zaman içerisinde azalma eğiliminde olduğunu göstermiştir. Ancak, Türkiye'nin mekansal eşitsizlik açısından gelişmiş bir ülke olan ABD'nin oldukça gerisinde olduğu görülmüştür. Türkiye'nin 1990-2002 dönemine ilişkin Gini katsayıları da, ihracatın mekansal dengesizliğinde zaman içerisinde bir düzelme eğiliminde olduğunu teyit etmiştir.

Yukarda da değinildiği gibi, genel olarak iller arası ekonomik dengesizlikleri gidermeye yönelik çabalar, Türkiye ekonomisi için büyük bir önem taşımakta olup, bu alanda önemli mesafeler katedilmiştir. Son zamanlarda bu politikaların büyük bir ivme kazandığı yapılan çalışmalardan ve ortaya konulan çabalardan gözlenmekte olup, bu çabaların yakın bir gelecekte etkilerinin görüleceği beklenmektedir. Ancak dengesizliklerin giderilmesi süreci zaman alacağından politikaların kararlılıkla devam ettirilmesinin önemi hiç şüphesiz bilinen bir gerçekliktir. Zaten, modern ve gelişmiş bir ülkenin, sosyal

devlet ilkesi çerçevesinde, aynı zamanda mekansal ekonomik dengesizliklerini de azami ölçüde gidermiş bir ülke olduğu gerçeği karşımızda durmaktadır.

KAYNAKLAR

COLANDER, David, (2001), **Microeconomics**, Fourth Edition, McGraw-Hill Irwin.

COUGLIN, Cletus C., POLLARD Patricia S, (2001), “Comparing Manufacturing Export Growth Across States: What Accounts For The Differences?”, **Federal Reserve Bank of St. Louis Review**, Vol.83, Number 1, January/February.

DPT, (2003), **Bölgesel Gelişme Stratejisi, Hedef ve Operasyonel Programlar (Taslak)**, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ankara.

DPT, (2000), **VIII. BYKP, Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara.

HANSEN, Julia L., FORMBY, John P., (1998), “Estimating the Income Elasticity of Demand for Housing: A Comparison of Traditional and Lorenz-Concentration Curve Methodologies”, **Journal of Housing Economics** 7, ss. 328–342.

HAYTER, Roger, (1997), **The Dynamics of Industrial Location- The Factory, The Firm and The Production System**.

HIRSCHMAN, Albert O., (2001) “Kalkınma İktisadının Yükselişi ve Gerilemesi”, **Kalkınma İktisadının Yükselişi ve Gerilemesi**, Haz. Fikret Şenses, İletişim Yayınları, İstanbul.

- LOVELL, Michael C., (1998), “Inequality within and among nations”, **Journal of Income Distribution**, Vol. 8 (1), ss. 5-44.
- SELYA, Roger M., (1993), “Economic Restructuring and Spatial Changes in Manufacturing in Taiwan, 1971-1986”, **Geoforum**, Vol. 24, No. 12, ss. 115-126.
- TEKELİ, İlhan ve İLKİN, Selim, (2000), **Türkiye ve Avrupa Birliği – Ulus Devletini Aşma Çabasındaki Avrupa’ya Türkiye’nin Yaklaşımı-**, Ümit Yayıncılık, Ankara.
- TEMEL Adil, ÖZEREN, Suat, USLU, Rahmi ve BOYAR, Ercan, (2002), **Denizli ve Gaziantep İlleri İmalat Sanayiinin Yapısı**, Ekonomik Modeller ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, DPT Yayın No: 2650, Ankara.